

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

סנהדרין דף סז-א

אין עוד מלבדו

"אין עוד מלבדו, אמר רבי חנינא אפילו לדבר כשפים. ההיא איתתא דהות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא, אמר לה אי מסתייעת זילי עבידי אין עוד מלבדו כתיב. איני והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן מכשפים שמכחישין פמליא של מעלה, שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה".

וכתב בנפש החיים (ג, יב) לבאר את דברי הגמ' "דנפיש זכותיה", שאין הכוונה כפשוטו שהרי דרך הצדיקים שלא לסמוך על זכויותיהם, וגם רבי חנינא לא סמך על זכויותיו בתורה ומעשים טובים, אלא הכוונה היא שאדם שחי חיים של אמונה, וידוע ש"אין עוד מלבדו", ממילא כל כוחות הכשפים ושאר כוחות הרע, לא יפגעו בו. ועל זה סמך רבי חנינא.

וממשיך הנפה"ח: "ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמיתי ואין עוד מלבדו ית' שום כוח בעולם, וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית' ש, ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כוח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה, כן יספיק הוא ית' בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל".

וידוע שהרב מברסק זצ"ל, בזמן שברח מהנאצים ימ"ש, והיה בסכנה להיתפס על ידם, ניצל מהם ע"י סגולת הנפה"ח.

הרמב"ם (פי"א מהל' ע"ז) שוטח את שיטתו בענין מעונן ומנחש ומכשף: "ודברים האלו כולן דברי שקר וכזב הן, והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהגו אחריהן, ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להימשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן, שנא' כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל וכו', וכל המאמין בדברים האלו וכיו"ב ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה אבל התורה אסרתן, אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלימה. אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן וכו'".

אמנם בביאור הגר"א (יו"ד סי' קעט, יג) השיג בחריפות על דברי הרמב"ם: "אבל כל הבאים אחריו חלקו עליו, שהרי הרבה לחשים נאמרו בגמ', והוא נמשך אחר הפלוסופיא הארורה ולכן כתב שכשפים ושמות ולחשים ושדים וקמיעות הכל הוא שקר. אבל כבר הכו אותו על קדקדו, שהרי מצינו הרבה מעשיות בגמ' ע"פ שמות וכשפים, ואמרו למה נקרא שמן כשפים וכו', והתורה העידה והיה לתנינים וכו', וכן קמיעין בהרבה מקומות ולחשים רבו מלספר. והפלוסופיא הטרטור ברוב לקחה לפרש הגמ' הכל בדרך הלציי ולעקור אותם מפשטן, וח"ו איני מאמין בהם ולא מהם ולא מהמונם, אלא כל הדברים הם כפשטן, אלא שיש בהם פנימיות, לא פנימיות של בעלי הפלוסופיא שזרקין אותו לאשפה שהם חיצוניות, אלא של בעלי האמת".

מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, היה נוהג לפרש את דברי הרמב"ם ע"פ סוגיין, והודפסו הדברים בספרנו 'נחותי ימא' (מאמר ג חלק א). דהנפה"ח יסד שאדם שחי באופן של "אין עוד מלבדו", כוחות הרע לא יכולים לנגוע בו. וזה הפירוש ברמב"ם, אין כוונתו לומר שלא קיימים כוחות כאלה מעיקרא, אלא שאין

ראוי לישראל לחיות באופן שנותן מקום לכוחות אלה. וזה סיוע דבריו שהם תהו והבל שנמשכו בהם חסרי דעת, כלומר בחיים שחסרים את אמונת אין עוד מלבדו, יש לכוחות אלה קיום, אך מי שחי באופן שתואם לתפיסת אין עוד מלבדו, הרי שבאמת דברים אלה הם תהו והבל ללא כוח כלל.

דף סז-ב

כישוף ושדים

מבואר מתוך הגמ' שבין כישוף ובין שדים אינם משנים את המציאות, אלא דכישוף משנה את הצורה החיצונית עד שאשה נראית כחמור וכדומה (וכשנוגעים במים חוזרים לצורה המקורית), ושדים מביאים דברים ממקומות אחרים.

ויש כאן כמה הערות הנוגעות ליצ"מ.

א) רבי עקיבא אומר (בסוף העמ') שהיתה צפרדע אחת שיצאה מן המים והשריצה את כל שאר הצפרדעים. וראב"ע מגיב לו: מה לך אצל הגדה כלך אצל נגעים ואהלות, אלא אחת עלתה ושרקה לחברותיה. וצ"ב מה הפריע לראב"ע בדברי ר"ע. ומבאר המהרש"א, הרי כתוב במכה השלישית "אצבע אלקים היא", דלא יכלו החרטומים ליצור כינים. אולם לפי דברי ר"ע הרי כבר מכת צפרדע היתה יצירה חדשה שאין ביכולת כשפים לעשות, שהרי כמבואר כשפים יכולים רק לשנות את הצורה החיצונית של הדברים, וא"כ כבר אז היו החרטומים צריכים להכנע, ולכן מפרש ראב"ע דהצפרדע לא השריצה אלא קראה לחברותיה, ואת זה היה גם בכוח החרטומים לעשות.

ב) הגמ' מבארת ש"להטיהם" זה מעשה כישוף. ו"לטיהם" הוא מעשה שדים. וכן אמרו שהמים מבטלים את הכישוף. והיינו שהכישוף הוא מראית עין, וכשמגיע למים הדבר מתבטל. אולם שדים שמביאים דברים ממקומות אחרים, אין סיבה שיתבטל הדבר בנגיעתו במים.

ומבאר הבית הלוי כשכתוב שמושה הפך את המטה לנחש, עשו גם החרטומים כן, ולשון הפסוק הוא "בלהטיהם", אולם במכת דם כשעשו זאת החרטומים, נאמר "בלטיהם", וההסבר נפלא ע"פ סוגיין, שלהפוך המטה לנחש עשו בכישוף, אך להפוך את המים לדם, לא היה ניתן באמצעות כישוף, שהרי אין הכישוף שולט במים, לכן עשו זאת ע"י שדים שהביאו את הדם ממקום אחר.

ג) הבן יהוידע מבאר ע"פ המבואר בסוגיין שהמים מבטלים את הכישוף, שזהו סוד המקוה, שע"י כניסת האדם למים מבטל מעליו את כל כוחות הרע והטומאה.

דף סח

מעשה דרבי אליעזר ביום פטירתו

במעשה דר"א שנכנסו תלמידיו לבקרו ביום פטירתו, עיין כל המעשה. ויש בענין זה הערות רבות, ונעמוד בנקודה אחת.

כשרבי אליעזר שואל את התלמידים מדוע לא באו לבקרו, והשיבו שלא היה להם פנאי. והשיב ר"א באופן חריף "תמה אני אם לא ימותו מיתת עצמן" (והם היו י' הרוגי מלכות). שאל רבי עקיבא, "שלי מהו", והשיב ר"א: "שלך קשה משלהך". ופירש"י מפני שלבך פתוח כאולם ואילו שימשתי היית למד תורה הרבה. וצ"ב חומר העונש.

הבני יששכר בספרו 'דברים נחמדים' מבאר באופן עמוק, והוא מפתח להבין את כל המעשה הזה.

ר"ע וחבריו באו לתקן בעשרה הרוגי מלכות את מכירת יוסף, והם היו הגלגול של עשרת השבטים. ראובן ניסה למנוע את המכירה, ולהכניס את יוסף לבור כדי להציל אותו. אם היו שומעים לו, לא היו באים לידי המכירה. רבי אליעזר הוא הגלגול של ראובן, ואם היו לומדים תורה מר"א, היו ניצולים מגזירת הרוגי מלכות, דכשם שאם השבטים היו שומעים לראובן לא היתה מכירת יוסף, כך אילו היו לומדים מרבי אליעזר, היו מתקנים את מה שפגמו י' השבטים. ועל כן אמר להם ר"א, שכיון שלא באו לשמשו, אין אפשרות לכפר על מכירת יוסף אלא בהריגתם. רבי עקיבא היה גלגול של שמעון, והוא זה שהחל את התהליך של המכירה, באומרו "הנה בעל החלומות הלזה בא". ולכן היה צריך ר"ע לכפרה החמורה ביותר.

נמצא שאין כאן ענין פרטי בין ר"א לתלמידיו, אלא הכל עולה לדברים העומדים בכבשוננו של עולם. ועוד יש לעיין בדבר, ובקשר של המעשה הזה לעובדא דתנורו של עכנאי.

דף סט

דורות הראשונים

המהר"ל בספרו באר הגולה באה להעמיד דברי חז"ל ולפרשם כנגד המלגלים והטוענים עליהם. בבאר השישי המהר"ל בא להשיב על הספר מאור עינים שהיו לו טענות רבות כנגד דברי חז"ל.

אחת מהטענות שמביא היא בסוגיין, דהגמ' אומרת שדורות הראשונים היו מולידים בגיל שמונה שנים, ותמה שהרי אדרבה, רואים אנו בפרשות בראשית ונח, שככל שהדורות מאריכים ימים יותר, כך מולידים בגיל יותר מאוחר, וא"כ מן הדין שדורות הראשונים יולידו בגיל יותר מאוחר.

והמהר"ל בבאר הגולה, באר השישי (טז), מיישב את הדברים, אחרי שתוקף את הבנת המאור עינים בחריפות.

ולבאר דבריו נקדים את דברי האריז"ל המפורסמים, שדור המבול ודור הפלגה היו ראויים לקבל תורה. וביאור הענין הוא, שאדה"ר קודם החטא היה אמור להכנס לעוה"ב מיד. וכיון שחטא גורש מגן עדן וירד לעוה"ז. אך הדורות שהגיעו אז, היו במעלה גבוהה, ואם היו מתנהגים כראוי, היו מביאים את התורה לעולם. אך הם בחרו בדרך החטא, עד שהביא עליהם הקב"ה את המבול ואת בלבול הפלגה. ומאז העולם מצפה לביאת עם ישראל, שרק הם יוכלו לקבל תורה.

עד שלא היה דור המבול, היה העולם מסודר. מאז אין סדר לבריאה. הוא נחרב וצריך לבנותו מחדש מתוך התווה. עד מתי? עד שמגיעים לדוד המלך. והכוונה לגמ' יבמות (סד, ב) שבזמן דוד המלך התמעטו השנים, וחיו רק שבעים שנה (שנאמר "ימי שנותנו בהם שבעים שנה").

והטעם שאצל דוד העולם התחיל להסתדר, שמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, שכידוע שית אלפי שנים קאי עלמא, ודוד המלך חי בערך בשנת ג' אלפים, באמצע העולם, ותפקידו להביא את העולם לשרשו. וזה הרמז שהמילה "אדם" הוא ראשי תיבות: אדם, דוד, משיח. דאדה"ר היה בתחילת העולם, דוד היה באמצע, ומשיח יהיה בסיום העולם. ועל כן אדה"ר נתן שבעים שנה משנותיו לדוד, כדי שיתקן את העולם ויחזירנו לשרשו.

נמצא שבזמן דוד העולם מתחיל להיתקן. ומעתה, אומר המהר"ל, מזמן אדה"ר עד דור המבול אנשים חיו שנים רבות והולידו בגיל מבוגר. כשדוד הגיע, אנשים חיו שבעים שנה והולידו בגיל "ג. אך בין זה לזה, זוהי התקופה שנקראת "דורות הראשונים", ובזה העולם חסר סדר, ועל כן הולידו בגיל יותר מוקדם.

והדברים מדויקים היטב, דהדורות הראשונים שהובאו כאן בסוגיין הוא תקופת אברהם אבינו (הרן), שהוא כנגד דור הפלגה שמגיע אחר המבול, וכן הובא בצלאל שנמצא בתקופת המשכן, וכלה בבת שבע שהיא בזמן דוד המלך. והיינו ש"דורות הראשונים" מתחיל בזמן אברהם אבינו ומסתיים בזמן בת שבע ודוד המלך.

דף ע

יין הוא נסתר

בן סורר ומורה הוא זה שגונב כסף וקונה בשר ויין. ובמשנה כתוב "יין האיטלקי", דהיינו יין משובח. ואילו לגבי הבשר, אמנם צריך בשר בהמה, אך מבו' בגמ' שהבשר אינו מבושל כל צרכו. וכל הסוגיא עוסקת בין שמביא את האדם למכשולות, ולא הזכר בשר. ולולי דמסתפינא נראה לומר שבאמת עיקר החסרון בבן סורר ומורה הוא על שתיית היין, והבשר הוא רק היכי תמצוי לשתות יין, שהבשר מביא רצון לשתות.

וכן נראה ביד רמ"ה, שהסביר ד"בשר כובי" היינו בשר שאוכלים אותו בחנויות בין חביות היין, כדי שהיין יהיה מצוי להם. הרי שהבשר הוא אמצעי לשתית היין.

ובביאור ענין זה, עי' במהר"ל בחי' אגדות על מה שאמרו "לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים", ומבאר המהר"ל שהיין הוא נסתר, ויוצא מן הפנימיות של הענב. ויש להוסיף על דבריו, שגם השמן יוצא מהזית, אך הוא מיד נקרא שמן, ואילו היין בתחילה אינו משכר, ורק בהמשך הוא תוסס, הרי שענינו פנימי ומתגלה רק אחרי כן.

והנה מבו' בגמ' לקמן (צט, א) ששכר הצדיקים לעתיד לבא הוא "יין המשומר בענביו", דיין מסמל דבר נסתר, כשכר העוה"ב הוא נסתר.

בהלכות יין נסך שבסוף ספר גבורות ה' למהר"ל, מבאר הטעם של איסור יין נסך, שההבדל בין ישראל לאוה"ע אינו בגוף החיצוני, שהרי שם שניהם שוים, אלא בחלק הנסתר, בנשמה. על כן חז"ל קבעו שהיהודי צריך להפריד עצמו מן הגוי ביין, שכיון שהיין הוא דבר נסתר (יין בגימטריא סוד), זו נקודת החילוק בין ישראל לגוי.

ומבאר המהר"ל בחי' אגדות שלכן נותנים לאבלים יין, "כי המיתה נטילת נפש הוא מצד עוה"ז, והיין שהוא יוצא מפנימית הענב מפקח אותו ומשיב את נפשו עליו כאילו היה גובר על העולם. וכן לתת שכר לרשעים שיקחו חלקם שראוי להם בעוה"ב, והם אוכלין אותו בעוה"ז, ולדבר הזה ראוי היין שהוא נסתר שהוא מעין עוה"ב, שהרי השכר של עוה"ב הוא יין המשומר בענביו ר"ל הוא טוב הצפון, והרשעים שאוכלים עולמם בעוה"ז ראוי שיהיה שכרם טוב הצפון הוא היין שיוצא מפנימית הענב".

ובזה מובן מה שפתחנו שיעיקר קביעת בן סורר ומורה הוא מחמת היין, שהיין הוא נסתר, ומגלה דבר מכוסה, וזה ענין בסו"מ שנידון ע"ש סופו, שמגלה את הפנימיות השלילית שלו. ע"י היין מתגלה המהות האמיתית, והשורש של העתיד (והבשר הוא רק נספח ליין כנ"ל). כך נראה לבאר עפ"י דברי המהר"ל.

דף עא-א

בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות

"בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב, דרוש וקבל שכר". הבן יהודיע מקשה דא"כ אפשר לכתוב עוד הרבה ענינים שלא היו ולא עתידים להיות, ומה מיוחד בבן סורר ומורה.

הכלי יקר (דברים כא, יח) מיישב, שיש כאן לקח לכלל ישראל. עם ישראל נקרא בנים למקום, ויכול אדם לחשוב שכיון שכך, בודאי הקב"ה יוותר לבניו. לכן נכתבה פרשה זו, להראות שיש מציאות שאב יעניש את בנו. וזהו ה'דרוש'

שיביא אותם לקבל שכר, דהיינו ללמוד לקח ומוסר.

הבן יהוידע מציין שכן מבואר בזוהר (פרשת בלק דף קצז, ב) שכאשר משה הוצרך לכתוב פרשת בסו"מ, שאל איך יתכן דבר כזה שאב יגרום לבנו למות. והשיב לו הקב"ה דרוש וקבל שכר. ואמר למלאך הממונה, לכתוב את הפרשה הזו, וכך דרשה: כי יהיה לאיש, זה הקב"ה שנא' ה' איש מלחמה. בן, זה ישראל. סורר ומורה, כפרה סוררה סדר שראל. וממשיך הזוהר שם לבאר את שאר הפסוקים. כלומר, המילים של הפסוק קאי על הקב"ה וכלל ישראל.

לעיל בדף ע, א אמרינן שהיה ראוי שפרשה זו תהיה גם בבית, אלא שגזר"כ היא דבן ולא בת. מבאר שם הבן יהוידע, דכלל ישראל נקראים בנים, ואוה"ע נקראים בנות. וכיון שפרשה זו נכתבה בתורת "דרוש וקבל שכר", הדברים מופנים רק לעם ישראל, ואין אנו דואגים שאוה"ע יקחו מוסר.

רבי צדוק הכהן (דובר צדק אחרי מות אהרן) כתב יסוד, שכל עבירה שהזוהר עליה התורה, חייב להיות שמישהו עשה את העבירה הזו בנקודה כלשהי בהיסטוריה, כי השי"ת צופה מראשית אחרית, ואם לא יעבור עליו אדם לא היה מזהירו. ולגבי בסו"מ: "ומאן דאמר בסנהדרין בסו"מ ועיר הנדחת לא היו ולא נבראו, אידחו מהלכה, וגם לפי דעתו היינו לענין משפט העונש שבתורה יש תנאים ידועים שאין מצויים, לא על גופה של עבירה", כלומר לא היה בן סורר ומורה שנענש, אבל היה בן סורר ומורה שעשה את החטא.

ומתחברים הדברים למש"כ החת"ס אודות מה שאמר רבי יונתן "אני ראיתי וישבתי על קברו", דקשה וכי נחלקו במציאות אם היה או לא היה. אלא שגם רבי יונתן מודה שלא נענש בבי"ד, אלא שאומר שהיה בן סורר ומורה ונענש במיתה בידי שמים (וביאר דהוי אבשלום). וכידוע דגם כשבטלו ד' מיתות, דין ד' מיתות לא בטל. ולאמור בדברי רבי צדוק, אין כאן מחלוקת כלל, דגם ת"ק לא אמר אלא שלא נענש בידי ב"ד, ועם זה רבי יונתן לא מתווכח, אלא רק מוסיף שהיה מי שנענש בידי שמים.

דף עא-ב

בן סור ומורה נידון על שם סופו

"בן סורר ומורה נידון ע"ש סופו".

מקשים המפרשים, סתירה מהגמ' בר"ה (טז, ב), דכאשר ישמעאל היה מוטל בצמא, אמרו מלאכי השרת "מי שעתיד להמית בניך אתה מעלה לו את הבאר?! והשיב להם הקב"ה, "באשר הוא שם", שאין דנים את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה. וקשה דבבן סורר ומורה דנים אותו ע"פ העתיד.

ונאמרו בזה כמה תירוצים:

(א) הרא"ם (בראשית כא, יז) מיישב, דבן סורר ומורה כבר התחיל בדרכו הרעה, משא"כ אצל ישמעאל שלא עשה שום עבירה. המהר"ל (גור אריה דברים כא, יח) משיג עליו: "וזה אינו, דבפ"ק דר"ה משמע דאין חילוק, דסתמא קאמר אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו, משמע דלעולם אין דנין אותו רק לפי מעשיו של אותו שעה". פירוש, שהגמ' בר"ה לומדת מכאן לגבי דין דר"ה דקאי גם עלאדם שהתחיל בחטא.

וכתירוץ הרא"ם כתב המהרש"א (ר"ה שם) שמתרץ שאצל בן סורר ומורה נידון ע"ש סופו שלו עצמו, משא"כ אצל ישמעאל רצו להענישו על מה שבניו עתידים לעשות. והשפ"א מקשה עליו כקושיית המהר"ל, שהגמ' הרי לומדת מכאן לגבי דין דר"ה של האדם עצמו.

(ב) בשם רבי אייזיק שר זצ"ל מובא, שכאשר באים להעניש ע"פ מידת הדין, אין דנין אלא לפי מעשיו של אותה שעה. ומה שהורגים את הבן סורר ומורה, אין זה מצד מידת הדין, אלא מצד מידת הרחמים, שימות זכאי ולא חייב. והנהגה זו אינה אלא בבר ישראל, ולא היתה אצל ישמעאל שאין אנו דואגים

לכך שלא יגיע לידי חובה. וכן אין את ההנהגה הזו ביום הדין.

(ג) המהר"ל (שם, ובגור אריה בראשית שם) מיישב, שיש חילוק בין בי"ד של מעלה לבי"ד של מטה. ויש בדבר שתי נוסחאות במהר"ל: בדרך אחת מבאר שבי"ד של מטה דנים ע"ש סופו משום שהתורה צוותה בדבר, ונמצא שמכאן והלאה, אחרי ציווי התורה, לא דנים על פי סופו אלא על פי דיני התורה לפי המצב עכשיו [ואין להקשות מדוע התורה דנה ע"פ העתיד, דהתורה היא תיקון העולם ולוקחת בחשבון ענינים עתידיים].

באופן אחר משמע שם, שבי"ד של מעלה דנים כפי מעשיו של אותה שעה, ובי"ד של מטה דנים לפי העתיד. ולכא' הדברים לא מובנים, דאדרבה, בי"ד של מטה שלא יודעים את העתיד, עליהם לדון ע"פ עכשיו, ובי"ד של מעלה שיודעים את העתיד, ידונו ע"פ העתיד. אך הביאור, דמכיון שבי"ד של מעלה יודעים את העתיד לא יתכן שידונו לפי העתיד, דא"כ הדבר סותר לכל ענין הבחירה, דכל תינוק שנולד ייענש ע"פ העתיד. ואילו בי"ד של מטה אינם יודעים את העתיד, ומה שמענישים ע"פ העתיד, אינו אלא במקרים מסוימים שיש עכשיו מעשים שמראים על מה שיהיה בעתיד.

דף עב

בא במחותרת

בא במחותרת נידון ע"ש סופו וכו'.

ובפשטות עולה מדברי הגמ', שהבא במחותרת נחשב כרודף. אולם בדברי האחרונים מצינו דשאני מרודף. ויסוד הדברים במש"כ הרמב"ם (רוצח פ"א ה"ו) דאדם הרודף אחר חברו להורגו, כל ישראל מצויין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו של רודף. ואילו גבי בא במחותרת (גינה פ"ט ה"ו) כתב דרשות להרגו. ומבארים האפיקי"ם ועוד אחרונים, דכמבואר בראשונים בסוגיין (הר"ן, הרמ"ה), יש חילוק יסודי בין הבא במחותרת לרודף, דהבא במחותרת לא בא להרוג אלא לגנוב, אלא שאם בעה"ב יעמוד כנגדו יקום להרגו. והיה מקום לומר שהבעה"ב הוא זה שגורם לשפיכות דמים, אלא דילפינן מהפסוק שמותר לבעה"ב לעמוד על ממונו ואינו צריך לעזוב את ממונו ביד הגנב. ועכ"פ בתחילת מעשיו אינו בא להרוג, ולכן אינו רודף רגיל אלא רק "נידון ע"ש סופו".

עיקר המגמה בדין רודף הוא להציל את הנרדף, אך בבא במחותרת אין עיקרו הצלה לבעה"ב שהרי בידו להציל את עצמו, אלא יסודו הוא עונש. ואמנם בדברי הגר"ח הלוי מבואר (ע"פ הרמב"ם) שגם רודף הרגיל הוא עונש, אבל מ"מ הוא עונש כדי להציל את הנרדף. ועד כמה שאין הצלה לנרדף אין אנו מענישים את הרודף, ואילו בבא במחותרת כל ענינו הוא כעונש.

וכן מבואר מההוא אמינא דבא במחותרת לא נענש בשבת לפי שאין מענישים בשבת. ועוד, דבגמ' יש צד לומר שאין להרוג את הבא במחותרת אלא בס"ף. הרי דבעונש עסקינן. וכן יש צד בגמ' שהיחיד שיכול להרוג את הבא במחותרת הוא הבעה"ב. חזינן מכל זה שיסוד דין בא במחותרת הוא עונש על כך שהביא לידי מצב זה בכך שחתר את בית חברו.

וביאור הענין ע"פ המצודת דוד להרדב"ז (מצוה תסב), דהבא במחותרת מסמל את כוחות הרע בעולם, וכמב' בדברי המקובלים וכידוע שעיקר ההשפעה של חיים מגיעה מהקדושה. כוחות הרע צריכים לינוק מהקדושה כדי לחיות. והם עושים זאת ע"ש ש"באים במחותרת' ובהחבא גונבים מהחיים שמגיעים לעולם. כל בא במחותרת מראה את עצמו כאותם כוחות הרע, ועל זה הוא חייב מיתה, שמשתייך לאותו מצב. ודוגמת בן סורר ומורה, שנכנס לתוך מסלול שלילי.

ומובן גם שהשב בתשובה הקב"ה חותר לו חתירה, ובכך הוא מקבל חיים שלא כפי הסדר הרגיל, ודומה לענין בא במחותרת בכך שבא לינוק חיות ממקום אחר, ממקום שאין שייך אליו.